

USAID
AMERİKA XALQINDAN

Azərbaycan Respublikasının
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

Azərbaycan Dövlət
Aqrar Universiteti

AgroNote

Kənd Təsərrüfatı Uçotu Jurnalı

Xurma

“AgroNote”

konsepsiyasının müəllifləri

Şəfiyev İsa

Qəmbərova Səadət

Əlaqə nömrələri: (055) 656 36 72, (051) 744 55 38

Elektron poçt ünvanları: isa.sefi@gmail.com,
qamberova.seadet@gmail.com

Azərbaycan Respublikasının
Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi

Azərbaycan Dövlət
Aqrar Universiteti

Bu AgroNote qeyd təsərrüfat uçot jurnalı **ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin dəstəyi** ilə 72011219C00001 sayılı müqavilənin şərtlərinə uyğun olaraq nəşr edilib. Kitabda söylənilən fikirlər müəllifə məxsusdur və ABŞ Beynəlxalq İnkişaf Agentliyinin mövqeyini özündə əks etdirmir.

XURMA HAQQINDA MARAQLI MƏLUMATLAR

- Xurma, Ebenaceae Vent-fəsiləsinə aiddir. Bu fəsilənin 7 cinsi və 290 növü vardır. Bu cins və növlər əsasən Cənubi-Şərqi Asiya, Hindistan, Malay arxipelaqının tropik və subtropik rayonlarında yayılmışdır.
- MDB ərazisində bir cins - Diospyros L. (2/2=30, 60, 90) cinsi geniş yayılmışdır. Bu cinsin Yer kürəsində 200-ə qədər növü vardır. Bunların əksəriyyəti həmişəyaşıl bitkilər olmaqla, tropik ölkələrdə yayılmışlar. Cinsin yalnız az bir qismi subtropik bölgədə yayılmışdır.
- Şərq xurmasının (D.Kaki L) ilk formaəmələgəlmə mərkəzi Mərkəzi Çin dağları olub, dəniz səviyyəsindən 900-1200 m hündürlükdə yayılmışdır.
- 100 q meyvədə sortlar üzrə 0,07-67 mq miqdarında müxtəlif elementlər, o cümlədən alüminium, barium, mis, xrom, dəmir, nikel, silisium, stronsium, vanadium, fosfor, maqnezium, natrium, kalium, kalsium və s. vardır.
- Xurma meyvələrindən həm təzə, həm qurudulmuş, həm də emal olunmuş halda istifadə edilir.
- Qurudulmuş meyvələrdə 84,2% quru maddə, 62% şəkərlər, 0,38% üzvi turşular, 0,12% dabbaq maddələri və s. vardır.
- Şərq xurması uca boylu (15m və daha artıq), geniş çətirli, uzun ömürlü, qışda yarpaqlarını tökən ağac bitkisidir.
- Şərq xurması mülayim iqlim qurşağında yerləşən ölkələrdə daha çox becərilir.
- Azərbaycanda iqtisadi rayonlar sırasında Gəncə-Qazax zonası xurma istehsalının 44%-ni təşkil edir.
- Şərq xurmasının Yaponiyada 800-dən artıq, Çində 1000-dən artıq sortu məlumdur.
- Respublikamızda əsasən Xaikume, Xaçıça, Zənci-maru, Jiro, Sidles, Fuyyo, Yemon, Tusuru, İri Tamopan, Çinebuli rayonlaşdırılmış və perspektivli Amon-Kaki sortları becərilir.
- Şərq xurması xarici mühit şəraitinə az tələbkarlığı ilə fərqlənir. Subtropik meyvə bitkiləri içərisində şaxtaya ən davamlı bitkidir.
- Şərq xurması torpaq mühiti reaksiyasına tələbkar deyil. Müxtəlif reaksiyalı torpaqlarda (pH 4,5-8) normal inkişaf edir. Torpağın və havanın yüksək rütubətliliyinə davamlıdır.
- Şərq xurması toxum və calaqla çoxaldılır. Toxumdan əmələ gəlmiş bitkilər gec (5-8 il) məhsula düşdüyündən və əksər hallarda ana bitkidən fərqləndiyindən calaqla artırılır.
- Şərq xurması üçün respublikamızın şəraitində ən yaxşı calaqahtı Qafqaz xurması hesab edilir. Eyni zamanda Virgin xurması və Şərq xurmasının toxmacarları da bu məqsədlə istifadə oluna bilər.
- Respublikamız şəraitində xurmanı iki vaxtda - yazda (5-30 aprel) və yayda (25 iyul-10 sentyabr) calamaq məsləhətdir.

BİR HEKTAR SAHƏDƏ YARI İNTENSİV XURMA BAĞININ SALINMASI VƏ BECƏRİLMƏSİNƏ ÇƏKİLƏN XƏRCLƏR

Cədvəl 1

<i>ƏKİN SXEMİ: 5.5m x 3m</i>	<i>1 İL ÜÇÜN</i>		<i>AZN</i>		<i>İL ƏRZİNDƏ GÖRÜLƏN İŞLƏR</i>					<i>İLLİK GƏLİR, AZN</i>				
<i>BƏNDLƏR</i>	<i>Vahid</i>	<i>1 hektara</i>	<i>Ədədin qiyməti</i>	<i>Cəmi</i>	<i>1-ci</i>	<i>2-ci</i>	<i>3-cü</i>	<i>4-cü</i>	<i>5-ci</i>	<i>1-ci</i>	<i>2-ci</i>	<i>3-cü</i>	<i>4-cü</i>	<i>5-ci</i>
MƏHSULDARLIQ	ton	1	1 500	1 500			10	25	50			15 000	37 500	75 000
<i>SATIŞDAN ƏLDƏ OLUNAN ÜMUMİ GƏLİR</i>											-	15 000	37 500	75 000
<i>TORPAQ SAHƏSİNƏ YATIRILAN İNVESTİSİYA</i>														
TORPAQ SAHƏSİNİN HAZIRLANMASI	dəfə	3	100	300	0	0	0	0	0	300	0	0	0	0
ƏKİN ÇALALARI	ədəd	600	1,00	600	0	0	0	0	0	600	0	0	0	0
TİNGLƏRİN ALINMASI	ədəd	600	4	2 400	0	0	0	0	0	2 400	0	0	0	0
SUVARMA SİSTEMİNİN QURAŞDIRILMASI	ədəd	1	3 400	3 400	0	0	0	0	0	3 400	0	0	0	0
TİNGLƏRİ ƏKİLMƏSİ	ədəd	600	1,00	600	0	0	0	0	0	600	0	0	0	0
<i>CƏMİ</i>				7 300						7 300				
<i>GÜBRƏLƏR VƏ DƏRMANLAR</i>														
NPK (AZOT-FOSFOR-KALIUM)	kq	700	2,80	1 960	700	805	875	875	875	1 960	2 254	2 450	2 450	2 450
KALSİUM NİTRAT	kq	200	2	400	200	230	250	250	250	400	460	500	500	500
MAQNEZİUM NİTRAT	kq	100	2	200	100	115	125	125	125	200	230	250	250	250
<i>CƏMİ</i>				2 560						2 560	2 944	3 200	3 200	3 200
HERBİSIDLƏR	litr	3	40	120	3	3	3	3	3	120	120	120	120	120
İNSEKTİSIDLƏR VƏ FUNQİSIDLƏR				250						250	300	400	500	500
<i>ÜMUMİ MƏBLƏĞ</i>				370						370	420	520	620	620

ƏMƏK HAQQI XƏRCLƏRİ														
DAİMI İŞÇİ	ay	12	400	4 800						4 800	4 800	4 800	4 800	4 800
SUVARMA	ay	12	100	1 200						1 200	1 200	1 200	1 200	1 200
TRAKTOR SÜRÜCÜSÜ	ay	12	400	4 800						4 800	4 800	4 800	4 800	4 800
SEYRƏLTMƏ VƏ BUDAMA İŞLƏRİ ÜZRƏ XƏRCLƏR 7)	ədəd	600	3,2	0		600	600	600	600	0	1 200	1 920	1 920	1 920
MƏHSUL YIĞIMI 8)	gün	1	560	0						0	0	560	560	560
AQRONOM MƏSLƏHƏTİ (YERLİ)	il	1	500	500						500	500	500	500	500
CƏMİ				11 300						11 300	12 500	13 780	13 780	13 780
CƏMİ BECƏRİLMƏ XƏRCLƏRİ				21 530						21 530	15 864	17 500	17 600	17 600
ÜMUMİ GƏLİR										-	-	15 000	37 500	75 000
XALIS MƏNFƏƏT										(21 530)	(15 864)	(2 500)	19 900	57 400
XALIS MƏNFƏƏT (kumulyativ)											(37 394)	(39 894)	(19 994)	37 406

* **Xüsusi qeyd 1.** Cədvəldə göstərilən bütün qiymətlər və hesablamalar nisbidir və təsərrüfatın xüsusiyyətləri, biznes imkanları və bazarda mövcud olan tələb-təklif əsasında dəyişə bilər.

** **Xüsusi qeyd 2.** Gübrələrin verilməsi, herbisid və fungisidlərdən istifadə, tövsiyə xarakteri daşıyır və yalnız yerli aqronomun nəzarəti altında bitkilərə verilə bilər.

- 1) Sahənin əkinə hazırlanması (təmizlənməsi, hamarlanması və sair sair aqrotexniki işlər).
- 2) 5.5 m × 3m sxemi üzrə 1 hektara 600 tingin alınması və hər bir tingin əkilməsinə görə işçiyə 1 AZN ödənilməsi nəzərdə tutulur.
- 3) NPK gübrəsinin əkilmiş bağın 1 hektarına birinci ilində 700 kq, ikinci ildə 805 kq, növbəti üç illərdə isə 875 kq verilməsi tövsiyə olunur.
- 4) Kalsium Nitrat gübrəsinin əkilmiş bağın 1 hektarına birinci ilində 200 kq, ikinci ildə 230 kq, növbəti üç illərdə isə 250 kq verilməsi tövsiyə olunur.
- 5) Maqnezium Nitrat gübrəsinin əkilmiş bağın 1 hektarına birinci ilində 100 kq, ikinci ildə 115 kq, növbəti üç illərdə isə 125 kq verilməsi tövsiyə olunur.
- 6) Herbisidlərin hər il 1 hektar bağa 3 litr qədər verilməsi tövsiyə olunur, inseksidlər, funqisidlər və herbisidlərin bitkilərə verilməsi bir başa aqronom nəzarəti və tövsiyələri əsasında təbii olmalıdır.
- 7) Burada kal meyvələrin ağaclarda seyrelməsi və ağacların budanması birgə hesablanıb (cəmi 3.2 AZN bir ağaca). Lakin 2-ci il yalnız budama olacaq və burada hər bir ağac üçün xərc 2 AZN nəzərdə tutulub.
- 8) Nəzərdə tutulur ki, 20 işçi bir gün ərzində 1 hektar bağın məhsulunu yığıb tamamlayacaq. Bir işçinin gündəlik əmək haqqı 28 AZN hesabı ilə DSMF ödənişləri nəzərə alınmaqla ödənilir.
- 9)) Əmək haqqı ödənişləri üzrə xərclər, Vergi Məcəlləsinə edilmiş sonuncu dəyişiklikləri nəzərə almaqla hesablanmışdır.

Xurma

Cədvəl 2

S/s	İri təsərrüfatlar üçün tövsiyə olunan investisiya xərcləri	Məbləğ, AZN
1	Artezian quyusunun qazılması, nasosun quraşdırılması və elektrik şəbəkisinə qoşulması	70 000
2	Damcılama suvarma sisteminin quraşdırılması	3 400
3	Traktorun alınması	26 000
4	Dərman çiləyiçisinin alınması	8 000
5	Köməkçi istehsal sahələrinin tikintisi (su hovuzu, anbar və s.)	20 000
6	Bağın hasara alınması	20 000
7	Sair əsaslı investisiya qoyuluşları	10 000
Cəmi investisiya xərcləri		157 400

Texnoloji xəritənin açıqlamaları

Cədvəl 3

Xurma bağının salınması üzrə əməliyyatların açıqlamaları					
S/s	Kənd təsərrüfatı işlərinin məzmunu	Ölçü vahidi	1 hektar üçün	Vahidinin qiyməti, AZN	Ümumi məbləğ, AZN
1	2	3	4	5	6
A	Bağın salınması və birinci il üzrə xərclər				18 130
1	Torpaq sahəsinin hazırlanması	dəfə	3	100	300
	Əkin çalaları	ədəd	600	1	600
	Tinglərin alınması	ədəd	600	4	2 400
	Tingləri əkilməsi	ədəd	600	1	600
2	Suvarma	ay	12	100	1 200
	Gübrələmə	Açıqlamada qeyd edilmişdir.			2 560
	İnsektisidlər və funqisidlər	-	-	-	250
	Herbesid çiləmə	litr	3	40	120
	Seyrəltmə və budama	ədəd	0	0	0
	Daimi işçi xərcləri	ay	12	400	4 800
	Traktor sürücüsü	ay	12	400	4 800
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il	1	500	500
Məhsul yığımı*	gün	0	0	0	
B	İkinci il üzrə xərclər				15 864
	Suvarma	ay	12	100	1 200
	Gübrələmə	Açıqlamada qeyd edilmişdir.			2 944
	İnsektisidlər və funqisidlər	-	-	-	300

3	Herbesid çiləmə	litr	3	40	120
	Seyrəltmə və budama	ədəd	600	2	1 200
	Daimi işçi xərcləri	ay	12	400	4 800
	Traktor sürücüsü	ay	12	400	4 800
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il	1	500	500
	Məhsul yığılımı*	gün	0	0	0
C	Üçüncü il üzrə xərclər				17 500
4	Suvarma	ay	12	100	1 200
	Gübrələmə	Açıqlamada qeyd edilmişdir.			3 200
	İnsektisidlər və funqisidlər	-	-	-	400
	Herbesid çiləmə	litr	3	40	120
	Seyrəltmə və budama	ədəd	600	3,20	1 920
	Daimi işçi xərcləri	ay	12	400	4 800
	Traktor sürücüsü	ay	12	400	4 800
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il	1	500	500
	Məhsul yığılımı*	gün	1	560	560
D	Dördüncü il üzrə xərclər				17 600
5	Suvarma	ay	12	100	1 200
	Gübrələmə	Açıqlamada qeyd edilmişdir.			3 200
	İnsektisidlər və funqisidlər	-	-	-	500
	Herbesid çiləmə	litr	3	40	120
	Seyrəltmə və budama	ədəd	600	3,20	1 920
	Daimi işçi xərcləri	ay	12	400	4 800
	Traktor sürücüsü	ay	12	400	4 800
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il	1	500	500
	Məhsul yığılımı*	gün	1	560	560
E	Beşinci il üzrə xərclər				17 600
6	Suvarma	ay	12	100	1 200
	Gübrələmə	Açıqlamada qeyd edilmişdir.			3 200
	İnsektisidlər və funqisidlər	-	-	-	500
	Herbesid çiləmə	litr	3	40	120
	Seyrəltmə və budama	ədəd	600	3,20	1 920
	Daimi işçi xərcləri	ay	12	400	4 800
	Traktor sürücüsü	ay	12	400	4 800
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il	1	500	500
	Məhsul yığılımı*	gün	1	560	560
Cəmi xərclər					86 694

*Nəzərdə tutulur ki, fermer bir il ərzində meyvə bağına davamlı olaraq investisiya xərcləri çəkir. 3-ci ildən etibarən məhsul yığılımı üzrə xərclər nəzərə alınır.

Bütün hesablamalar nisbidir, tövsiyə xarakteri daşıyır və təsərrüfatın xüsusiyyətləri, biznes imkanları və bazarda mövcud olan tələb-təklif əsasında dəyişə bilər.

TƏSƏRRÜFAT SAHİBİ HAQQINDA MƏLUMATLAR

Ad, soyad, ata adı		
VÖEN		
Təvəllüd (gün/ay/il)		
Telefon nömrəsi	Mobil:	Ev:
Elektron poçt ünvanı		
Yaşadığı ünvan (rayon, kənd, qəsəbə, küçə, ev, məhəllə)		
Torpaqların yerləşdiyi rayonun və kəndin adı		
Torpağın yerləşdiyi ərazinin adı (xüsusi bir ad)		
Ümumi torpaq sahəsinin ölçüsü		
Əkilən torpaq sahəsi		
Maliyyə ili		

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Təsərrüfat xərcləri

S/s	Tarix	Əməliyyatların növü	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Gəlir əməliyyatları

S/s	Tarix	Məhsulun adı	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Gəlir əməliyyatları

S/s	Tarix	Məhsulun adı	Ölçü vahidi	Miqdarı	Qiyməti, AZN	Cəmi məbləğ, AZN
1/...../.....					
2/...../.....					
3/...../.....					
4/...../.....					
5/...../.....					
6/...../.....					
7/...../.....					
8/...../.....					
9/...../.....					
10/...../.....					
Cəmi						

Mənfəət və zərər hesabatı

Gəlirlər	Məbləğ, AZN
Cəmi gəlirlər	
Xərclər	
Cəmi xərclər	
Xalis mənfəət (zərər)	

TƏSƏRRÜFAT FƏALİYYƏTİNİN TƏHLİLİ

Cədvəl 4

S/s	İri təsərrüfatlar üçün tövsiyə olunan investisiya xərcləri	Məbləğ, AZN
1	Artezian quyusunun qazılması, nasosun quraşdırılması və elektrik şəbəkisinə qoşulması	
2	Damcılama suvarma sisteminin quraşdırılması	
3	Traktorun alınması	
4	Dərman çiləyiçisinin alınması	
5	Köməkçi istehsal sahələrinin tikintisi (su hovuzu, anbar və s.)	
6	Bağın hasara alınması	
7	Sair əsaslı investisiya qoyuluşları	
Cəmi investisiya xərcləri		

Texnoloji xəritənin açıqlamaları

Cədvəl 5

Xurma bağının salınması üzrə əməliyyatların açıqlamaları					
S/s	Kənd təsərrüfatı işlərinin məzmunu	Ölçü vahidi	1 hektar üçün	Vahidinin qiyməti, AZN	Ümumi məbləğ, AZN
1	2	3	4	5	6
A	Bağın salınması və birinci il üzrə xərclər				
1	Torpaq sahəsinin hazırlanması	dəfə			
	Əkin çalaları	ədəd			
	Tinglərin alınması	ədəd			
	Tingləri əkilməsi	ədəd			
2	Suvarma	ay			
	Gübrələmə	Cəmi məbləğ			
	İnsektisidlər və funqisidlər	-			
	Herbesid çiləmə	litr			
	Seyrəltmə və budama	ədəd			
	Daimi işçi xərcləri	ay			
	Traktor sürücüsü	ay			
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il			
Məhsul yığımı	gün				
B	İkinci il üzrə xərclər				
	Suvarma	ay			
	Gübrələmə	Cəmi məbləğ			

3	İnsektisidlər və funqisidlər	-			
	Herbesid çiləmə	litr			
	Seyrəltmə və budama	ədəd			
	Daimi işçi xərcləri	ay			
	Traktor sürücüsü	ay			
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il			
	Məhsul yığımı	gün			
C	Üçüncü il üzrə xərclər				
4	Suvarma	ay			
	Gübrələmə		Cəmi məbləğ		
	İnsektisidlər və funqisidlər	-			
	Herbesid çiləmə	litr			
	Seyrəltmə və budama	ədəd			
	Daimi işçi xərcləri	ay			
	Traktor sürücüsü	ay			
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il			
	Məhsul yığımı	gün			
D	Dördüncü il üzrə xərclər				
5	Suvarma	ay			
	Gübrələmə		Cəmi məbləğ		
	İnsektisidlər və funqisidlər	-			
	Herbesid çiləmə	litr			
	Seyrəltmə və budama	ədəd			
	Daimi işçi xərcləri	ay			
	Traktor sürücüsü	ay			
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il			
	Məhsul yığımı	gün			
E	Beşinci il üzrə xərclər				
6	Suvarma	ay			
	Gübrələmə		Cəmi məbləğ		
	İnsektisidlər və funqisidlər	-			
	Herbesid çiləmə	litr			
	Seyrəltmə və budama	ədəd			
	Daimi işçi xərcləri	ay			
	Traktor sürücüsü	ay			
	Aqronom məsləhəti (yerli)	il			
	Məhsul yığımı	gün			
Cəmi xərclər					
